

موانع اجرای قانون در نظام حقوقی ایران با تأکید بر قوانین نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران

نادر اسدی اوجاق، دانشجوی دکتری حقوق عمومی
رسول حمیدپور رازیان، دکتری فقه و حقوق اسلامی

چکیده

علی‌رغم سازکارهای پیش‌بینی شده در قانون اساسی و قوانین عادی به‌منظور اجرایی شدن قوانین در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، برخی از قوانین همچنان با مشکلاتی جهت اجرا مواجه هستند. این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که چه موانعی پیش روی اجرایی شدن قوانین در نظام حقوقی ایران قرار دارند و مقررات حاکم بر نیروهای مسلح تا چه میزان از این وضعیت اثرپذیر است؟ در قالب پژوهشی توصیفی-تحلیلی عواملی همچون «عدم تناسب قانون با نیازهای مخاطبین»، «پراکندگی و تورم قوانین»، «عدم تناسب قانون با اقتضائات اجرایی» و نهایتاً «ضعف در محتوای قوانین» از موانع اجرایی شدن قوانین در نظام حقوقی ایران شناخته شدند. در پایان راهکارهایی برای تحقق و اجرایی شدن قوانین در نظام حقوقی ایران پیشنهاد شدند. واژگان کلیدی: اجرای قانون، تورم قوانین، کیفیت قوانین، نیروهای مسلح

درآمد

دولت‌ها به منظور استقرار نظم عمومی در قلمرو حاکمیتی خود، نیازمند به قوانینی مترقی و قابل اجرا هستند. بر همین اساس، تهیه و تدوین قوانینی که واجد خصیصه «قابل اجرا بودن»^(۱) باشند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و دستیابی بر این خواسته خود تضمینی بر تحقق اهداف و خطمشی‌های ترسیمی در حکمرانی مطلوب محسوب می‌شود و قوانین حاکم بر نیروهای مسلح نیز به مثابه بخشی از پیکره حقوقی کشورها، از این قاعده مستثنا نیستند. در این مقاله در پی آن هستیم که ضمن تشریح مهم‌ترین موانع اجرایی شدن قوانین در نظام قانونی ایران، نیم‌نگاهی نیز بر این وضعیت در برخی از قوانین نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران داشته باشیم.

اما در مقام اثبات اهمیت و ضرورت اعمال و اجرایی شدن قوانین در نظام قانونی جمهوری اسلامی ایران و به تبع آن در مقررات جاری در نیروهای مسلح کشور، می‌توان ادعا داشت که قطعاً یکی از مبانی پیش‌بینی برخی از طرق و الزامات قانونی در قانون اساسی و قوانین عادی در مسیر قانون‌گذاری، همین موضوع بوده است.

به عنوان نمونه، باید یکی از دلایل پیش‌بینی الزاماتی همچون آنچه در اصول ۷۵^(۲)، ۸۸^(۳) و ۸۹^(۴) قانون اساسی مورد شناسایی قرار گرفته است، تضمین همین موضوع در فرآیند تصویب قوانین دانست. بررسی برآیند نظام قانون‌گذاری کشور حاکی از آن است که نظام حقوقی ایران در مقوله اجرای قوانین دارای کاستی‌ها و خلأهایی می‌باشد و برخی از الزامات قانونی جاری در نیروهای مسلح نیز

(به عنوان بخشی از نظام حقوقی کشور) از این وضعیت اثرپذیر بوده است. لذا ابلاغ سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری با تأکید بر «... قابل اجرا بودن قانون و قابل سنجش بودن اجرای آن ...»^(۵) را بایستی عکس‌العملی بر این وضعیت محسوب کرد.

فرضیه نویسندگان این پژوهش آن است که نظام حقوقی ایران در زمینه پیش‌بینی الزامات و سازکارهای مربوط به مرحله تصویب قوانین کارآمد، با کیفیت و قابل اجرا ضعف‌ها و کاستی‌هایی دارد و در برخی از مقررات قانونی نیروهای مسلح بی‌تأثیر نبوده است که رفع این اشکالات مستلزم برطرف شدن این کاستی‌ها است.

در این پژوهش تلاش خواهد شد در قالبی توصیفی-تحلیلی به این پرسش اساسی پاسخ داده شود که چه موانعی پیش‌روی اجرایی شدن قوانین در نظام حقوقی ایران قرار دارند و مقررات حاکم بر نیروهای مسلح تا چه میزان از این وضعیت اثرپذیر است؟

در خصوص پیشینه این تحقیق می‌توان ادعا کرد که تاکنون در هیچ کتاب یا نوشته‌ای به تتبع پیرامون این موضوع پرداخته نشده و از این حیث بررسی آن بدیع و به سبب تأثیری که در نظام حقوقی حاکم بر کشور و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران می‌تواند داشته باشد ضروری است.

به منظور پاسخ به پرسش این تحقیق، ابتدا عدم تناسب قانون با نیازهای مخاطبین بررسی، سپس پراکندگی و تورّم قوانین امکان‌سنجی شده، در ادامه عدم تناسب قانون با اقتضائات اجرایی مورد واکاوی قرار گرفته و نهایتاً ضعف محتوایی قوانین تحلیل می‌شود.

۱- عدم تناسب قانون با نیازهای مخاطبین

به طور کلی، همسویی قانون با نیازهای جامعه از اساسی‌ترین ویژگی‌های قانون تلقی می‌شود. در این زمینه حقوقدانان معتقدند که قانون زمانی انعکاس نظرات عامه مردم، تأمین‌کننده منافع آنان و همچنین مفید، پیشرو و بالاخره انجام‌دهنده شایسته باشد که ارتباط مستقیمی با نیازهای جامعه داشته باشد (راسخ، ۱۳۸۵: ۲۷). با این حال، بعضاً قانون‌گذار بر اساس معیارهای دیگری به وضع قانون می‌پردازد که با اقتضائات و مطالبات نوظهور مطابقت ندارد و عملاً اجرای آن با چالش مواجه می‌شود (خورشیدی و دیگران، ۱۳۹۰: ۴۶). لذا، اهتمام مقنن به کشف نیازهای واقعی شهروندان در حوزه قانون‌نویسی و قانون‌گذاری تضمینی در جهت تحقق و اجرایی شدن قوانین به حساب می‌آید (حبیب‌نژاد و تقی‌زاده، ۱۳۹۸: ۴۲).

در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، این عدم تناسب قانون با نیاز و خواست جامعه عیناً به یکی از مهم‌ترین علل و موانع عدم اجرای بخشی از قوانین مبدل گشته است. به عبارتی، با بررسی اجمالی قوانینی که در نظام حقوقی ایران با مشکل عدم اجرا مواجه هستند به نیکی می‌توان دریافت که مهم‌ترین علل عدم اجرای بخشی از قوانین، عدم تناسب آن با خواست و نیاز جامعه است.

به عنوان نمونه، اجرایی نشدن کامل قانون خدمت وظیفه عمومی که مخاطبین آن را افراد ذکور ایرانی تشکیل می‌دهد و از زمان تصویب اولیه آن نزدیک به یک قرن سپری شده است،^(۶) ریشه در عدم تناسب این قانون با نیازها و انتظارات امروزی آنان دارد. این عامل موجب شده است که با وجود الزام مقرر شده در قانون مزبور،

در حال حاضر عده‌ای از جوانان مشمول این قانون از اجرای مفاد آن خودداری کنند. در این زمینه، نگرش منفی اکثر جوانان و حتی خانواده‌های آنها به موضوع و ماهیت خدمت سربازی را می‌توان عمده‌ترین علت اجرایی نشدن کامل این قانون در جمهوری اسلامی ایران محسوب کرد. افزون بر آن، تحولات صورت گرفته در کشورهای جهان و برچیده شدن قانون خدمت سربازی اجباری از قوانین ۱۲۳ کشور (۶۱٪ جهان نیز قطعاً در تشدید این نگرش منفی و تضعیف اجرای آن بی‌تأثیر نبوده است.^(۷) علاوه بر آن، در مقام اثبات لزوم تناسب قانون با نیازهای شهروندان، می‌توان به ماده ۲۹^(۸) قانون تشکیلات و رسیدگی به شکایات و تخلفات کارکنان نیروهای مسلح مصوب ۱۳۹۵ اشاره داشت. در صدر ماده قانونی موصوف امکان شکایات کارکنان پایور نیروهای مسلح از اعمال و رفتار غیر قانونی مسئولین در امور خدمتی، مورد شناسایی قانون‌گذار قرار گرفته است. این در حالی است که قریب به اتفاق مخاطبین این بند از ماده مزبور ترجیح می‌دهند که به جای مراجعه به این هیئت‌ها، به دلایل مختلفی در بازرسی یگان‌های خدمتی طرح شکایت نمایند. لذا این قسمت از قانون مورد بحث نیز عملاً بلا اجرا و متروک شده است.

بنابراین عدم تناسب قانون با نیازها و خواست‌های جامعه در مرحله قانون‌گذاری و در طول دوره اجرای یک قانون، یکی از دلایل عمده عدم اجرا یا معطل ماندن الزامات قانونی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود که ضروری است با کسب نظرات ذی‌نفعان و سازمان‌های قانونی مردم‌نهاد (تخصصی و صنفی) و مشارکت دادن آنان در فرآیند قانون‌گذاری، قوانین را هرچه بیشتر

همسوی با نیازها و انتظارات مخاطبین قرار داد.

اجرای قانون تا حدود زیادی منوط به وجود شرایطی در محتوای قانون همچون باکیفیت بودن محتوای قانون، شفافیت و واضح بودن، فاقد ابهام و ابهام بودن و مواردی نظیر آن است، به گونه‌ای که محتوای قانون برای مجریان قابل درک بوده و در جهتی که مقصود قانون‌گذار است به کار گرفته شود.

۲- پراکندگی و تورّم قوانین

پراکندگی و بروز پدیده تورّم قوانین را باید در وضع قوانین بی‌حساب و کتاب جستجو کرد (انگ، ۱۳۸۶: ۱۹۵). از منظر تخصصی چنانچه قانون‌گذار در اعمال صلاحیت تقنینی خود بدون توجه به مطالعات کارشناسانه، فقط به آمار مصوبات و کمیّت آنها اهمیت بدهد با آسیبی به نام تورّم قوانین مواجه خواهیم بود (مرکز مالگیری و مهدی‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۶۳). در این فرآیند، مجلس به قانون‌گذاری بیش از نظارت بها می‌دهد و نمایندگان بیشتر وقتشان را به قانون‌نویسی و قانون‌گذاری اختصاص می‌دهند؛ نتیجتاً در این شرایط نظام حقوقی با پدیده نامیمون تورّم و پراکندگی تقنینی مواجه خواهد شد.

فارغ از اشکالات متعددی که تورّم و پراکندگی قوانین می‌تواند برای نظام حقوقی هر کشوری ایجاد کند، در

چنین شرایطی یکی از آثار قطعی تورّم و پراکندگی قوانین، مغفول واقع شدن اجرای برخی از قوانین است. یکی از علل بروز چنین پدیده‌ای آن است که در این وضعیت به دلیل تعدد قوانین و امکان‌پذیر نبودن تشخیص ناسخ و منسوخ‌ها که معمولاً در انتهای این قبیل از قوانین به‌طور ضمنی و کلی به آنها اشاره می‌شود، عملاً مجریان در مقام اجرای قانون دچار آشفتگی و سردرگمی می‌شوند. به عنوان نمونه، تعدد و پراکندگی قوانین ایران در حوزه بازنشستگی کارکنان دولت و عدم تبیین دقیق ناسخ و منسوخ‌ها موجب شده که متخصصان حقوق اداری نیز در تشخیص و تمایز قوانین ناسخ و منسوخ این حوزه دچار مشکل باشند و از این جهت به نظام قانونی کشور انتقاد کنند (امامی و استوارسنگری، ۱۳۹۸، ج ۱: ۲۹۶) که طبیعتاً این معضل در مرحله اجرای قوانین این حوزه نیز وجود خواهد داشت.

همچنین، ماده ۳ قانون مدیریت خدمات کشوری^(۹) (مصوب ۱۳۸۶) که در موازات ماده ۵ قانون محاسبات عمومی کشور^(۱۰) (مصوب ۱۳۶۶) و در راستای تشریح و تبیین ویژگی‌های مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی وضع شده یکی دیگر از قوانین مثال‌زدنی در زمینه تورّم و پراکندگی قوانین محسوب می‌شود که عملاً تشخیص این مؤسسات و نهادها را با دشواری مواجه ساخته است.

مضاف بر آن، این وضعیت در برخی از مقررات قانونی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نیز قابل مشاهده است. در همین ارتباط در حوزه قوانین استخدامی و اداری هر کدام از سازمان‌های عمده ذیل نیروهای مسلح دارای قوانین اختصاصی مجزایی هستند^(۱۱) که تحت

قانونی یکپارچه و واحد، قابلیت تجميع و تمرکز را دارند لیکن تاکنون این امکان فراهم نشده است.

۳- عدم تناسب قانون با اقتضائات اجرایی قوانین

عدم تناسب قانون با اقتضائات اجرایی یکی دیگر از موانع تحقق برخی از قوانین در جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. اگر محتوای قانون با ابزارها، امکانات و تمهیدات مجریان که اختصاراً از آنها به عنوان اقتضائات اجرایی یاد می‌شود همخوانی نداشته باشد، در مقام عمل، مجری قانون که غالباً قوه مجریه است، نمی‌تواند مفاد آن قانون را اجرا کند. بر این اساس، برخی حقوقدانان معتقدند که اگر در فرآیند قانون‌گذاری با در نظر گرفتن منابع و ظرفیت‌های موجود اقدام نشود و در تصویب قوانین بدون توجه به محدودیت‌ها و ظرفیت‌های دولت در حوزه اجرا، صرفاً به صورت آرمان‌گرایانه قانون‌گذاری صورت گیرد، بدون تردید زمینه شکست قانون‌گذاری فراهم خواهد شد (جلالی و تنگستانی، ۱۳۹۳: ۷۱) که عملاً نتیجه طبیعی این وضعیت عدم اجرای مفاد قانون خواهد بود؛ همچنین برخی حقوقدانان بر این ضرورت تأکید داشته‌اند که تمرکز مقنن به اقتضائات اجرایی یک مصوبه با ارزیابی آن در حین تصویب و همچنین توجه او به ظرفیت‌های دولت برای اجرای آن به‌عنوان دو پیش‌نیاز اصلی همواره باید مورد ملاحظه قرار گیرند (مرکز مالمیری، ۱۳۹۸: ۲۱۰).

مبتنی بر ملاحظه ذکر شده، تدوین‌کنندگان قانون اساسی با پیش‌بینی الزاماتی همچون ضرورت تأمین بار مالی مصوبات مجلس (اصل ۷۵ قانون اساسی)، امکان ابتکار قانون توسط دولت (اصل ۷۴

قانون اساسی) یا فراهم نمودن امکان مشارکت دولت در فرآیند تصویب قوانین (اصل ۷۰ قانون اساسی)، عملاً تلاش داشته‌اند تا نظام قانون‌گذاری کشور را به سمت تصویب قوانینی سوق دهند که با اقتضائات اجرایی همخوانی داشته باشد و امکان اجرایی شدن آنها فراهم شود.

بنا بر آنچه گفته شد، محتوای برخی از اصول قانون اساسی مفید این معناست که تدوین‌کنندگان قانون اساسی به ضرورت تصویب قوانینی متناسب با اقتضائات اجرایی و عدم تحمیل تکلیف مالایطاق به دولت التفات داشته‌اند و از طُرُق مختلف در تلاش بوده‌اند این هدف را محقق کنند. باین‌حال، برخی از رویه‌ها و فرآیندهای موجود عملاً موجبات نادیده گرفته شدن این غرض را فراهم کرده‌اند و منجر به تصویب قوانینی شده‌اند که با اقتضائات اجرایی همخوانی نداشته‌اند و بدین دلیل معطل مانده‌اند.

به‌عنوان مثال، بخشی از اصلاحات و الحاقات قانون جامع خدمت‌رسانی به اِیثارگران (مصوب ۱۳۹۱) به جهت بار مالی تأمین‌نشده‌ای که داشتند توسط شورای نگهبان مغایر قانون اساسی اعلام شدند،^(۱۲) ولیکن با اصرار مجلس توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام، موافق مصلحت دانسته شده و لازم‌الاجرا شدند^(۱۳) و حال آنکه اجرای آنها در عمل با مشکل عدم پیش‌بینی بار مالی روبرو بوده است.

۴- ضعف در محتوای قوانین

برخی حقوقدانان در کنار اوصاف مختلف قانون، ویژگی‌هایی همچون نتیجه‌بخشی، کارآمدی و اثربخشی را جزء ویژگی‌های کیفی قانون محسوب می‌کنند (وکیلان و مرکز مالمیری، ۱۳۹۵: ۴۹). در نظری مشابه، وصف «قابلیت اجرا داشتن»

یا «انجام شدنی» بودن به عنوان یکی از ویژگی‌های عَرَضی قانون شناسایی شده است (راسخ، ۱۳۸۵: ۳۳). در این رویکرد، هرچند همه قوانین به‌منظور اجرا وضع می‌شوند، معمولاً قوانینی به اجرا درمی‌آیند که ویژگی‌های یک «قانون خوب» یا «قانون با کیفیت» را در خود داشته باشند (مرکز مالمیری، ۱۳۹۷: ۲). این در حالی است که «قوانین پیچیده» و «قوانین مبهم» دو دسته از قوانین بی‌کیفیت تلقی می‌شوند که همواره برای شهروندان، قضات و قوای عمومی از نظر اجرا مشکل‌آفرین بوده‌اند (عبداله‌زاده شهربابکی، ۱۳۹۸: ۳۰۱).

مبتنی بر مقدمه فوق، اجرای قانون تا حدود زیادی منوط به وجود شرایطی در محتوای قانون همچون باکیفیت بودن محتوای قانون، شفافیت و واضح بودن، فاقد ابهام و ابهام بودن و مواردی نظیر آن است، به‌گونه‌ای که محتوای قانون برای مجریان قابل درک بوده و در جهتی که مقصود قانون‌گذار است به کار گرفته شود (راسخ، ۱۳۸۵: ۲۲). به عقیده حقوقدانان، در راستای تحقق این مقصود لازم است تا از آغاز فرآیند قانون‌گذاری از حضور پُررنگ کارشناسان و متخصصان زبان استفاده شود تا قوانینی با کیفیت و با کمترین ابهام و پیچیدگی برای مخاطبان و مجریان وضع شود (عبداله‌زاده شهربابکی، ۱۳۹۹: ۷۶۲).

برخی از متخصصان حوزه قانون‌نویسی نیز برای قانون باکیفیت ویژگی‌هایی را در قالب هرم سلسله‌مراتبی تداعی و ترسیم کرده‌اند (شکل ۱-۱). مطابق همین چیدمان ترسیمی، قانون «کارا» قانونی است که هدف قانون‌گذار را محقق ساخته و تمام ویژگی‌های یک قانون مطلوب و قابل اجرا را دارد؛ اما در ذیل

مفهوم کارایی در ساختار سلسله مراتبی قانون با کیفیت، گزاره «اثربخشی» قرار دارد و آن عبارت از اینکه قانون از سوی مخاطبین آن پذیرفته شده و رعایت شده است. از سوی دیگر، برای وصول به ویژگی اثربخشی قانون، شاخص‌های «کارآمدی و شفافیت» مورد نیاز است. مفهوم کارآمدی این است که اقدامات مربوط به فرآیند تصویب و اجرای قانون با کمترین هزینه و با بیشترین بازدهی همراه بوده و از چرخه شوم ابهام و ابهام نیز به دور باشد. نهایتاً اینکه قانون باید با ادبیاتی «ساده و سلیس» نوشته شده و برای مخاطبینش قابل فهم بوده و مضاف بر آن کلیه مخاطبین را نیز در برگیرد. (زانتاکی، هلن، ۱۴۰۱: ۱۸-۱۲).

شکل ۱-۱ ویژگی‌های قانون با کیفیت

برآمد

بر اساس بررسی‌های انجام شده در این تحقیق، این موضوع به اثبات رسید که در اجرای نشدن قوانین در نظام حقوقی ایران و مجموعه نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران عوامل متعددی اثرگذار هستند. در این زمینه هرچند در قانون اساسی، نظرات تفسیری شورای نگهبان و اخیراً از طریق سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری، تمهیدات ارزشمندی در جهت اجرایی شدن مصوبات مجلس و کاهش حجم قوانین معطل و بلااجرا پیش‌بینی شده است؛ با وجود این، وضعیت نظام حقوقی ایران و تا حدودی مقررات حاکم بر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در حال حاضر از عملی نشدن برخی از قوانین حکایت دارد.

با عنایت به اشکالات ذکر شده، نویسندگان این تحقیق معتقدند که با کاربست سازکارها و ابزارهای ذیل می‌توان انتظار داشت که از معطل ماندن قوانین جلوگیری کرد.

۱. استفاده از نظرات ذی‌نفعان و سازمان‌های مردم‌نهاد (تخصصی و صنفی) و مشارکت دادن آنان در فرآیند قانون‌گذاری در چهارچوب انطباق قوانین با نیازهای مخاطبین قانون و نهادهای ذی‌ربط؛

۲. به حداقل رساندن تهیه طرح‌های قانونی دارای بار مالی از طرف نمایندگان مجلس در راستای انطباق قوانین با اقتضائات اجرایی؛

اما در باب قوانین بی‌کیفیت می‌توان به قانون رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولان و کارگزاران جمهوری اسلامی (مصوب ۱۳۹۴) اشاره کرد. ضعف در کیفیت محتوایی این قانون یکی از مهم‌ترین علت و مانع اجرایی شدن کامل آن ارزیابی می‌شود. توضیح آنکه، تأکید بر محرمانه بودن اعلام اموال مسئولین در ماده ۵ این قانون^(۱۴) و عدم پیش‌بینی بازه زمانی مشخص جهت اعلام، از جمله نقاط ضعف قانون مزبور در بحث کیفیت محتوایی آن به حساب می‌آید که این‌گونه کاستی‌ها در قانون‌گذاری، به‌منزله مانعی جهت اجرایی شدن کامل قانون تلقی می‌شود.

مضاف بر آن، ماده ۸۸ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۶۶) و مواد متناظر آن در قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران (ماده ۹۷) و قانون استخدام فراجا (ماده ۱۲۰)، نمونه‌هایی مثال‌زدنی در مقوله قانون بی‌کیفیت هستند. با این توضیح که مواد موصوف به وضعیت خدمتی «بازداشت» یا «زندانی» کارکنان پایور اشاره دارد، اما

در هیچ‌کدام از آنها در خصوص حقوق و مزایای خانواده تحت تکفل این دسته از کارکنان (که در وضعیت خدمتی زندان یا بازداشت هستند) و نیز حمایت از آنان حکم صریح و شفافی پیش‌بینی نشده است (محمودی، اسدی‌اوجاق، ۱۴۰۱: ۲۷) و همین ابهام و ضعف محتوایی در مواد قانونی مزبور احتمال تضییع حقوق خانواده‌های تحت تکفل ایشان را قوت بخشیده و این الزامات قانونی را عملاً به مقرراتی بی‌کیفیت تبدیل کرده است.

بنا بر آنچه گفته شد، پیش‌بینی الزامات قانونی در توجه به محتوای قانون از بُعد کیفیت و شفافیت در فرآیند قانون‌گذاری و التزام بر رعایت آنها، از جمله عواملی است که امکان تصویب یک قانون خوب و قابل اجرا را می‌تواند فراهم سازد. لذا ضرورت دارد که قانون‌گذار از همان آغازین مراحل تقنین و همچنین در بازنگری قوانین با بهره‌گیری از ابزارهایی همچون استفاده از کارشناسان خبره و همچنین التزام به ابتکار قانون از طریق لوایح دولت، این مؤلفه اساسی را مدنظر داشته باشند.

۳. توجه جدی به موضوع تدوین و تنقیح قوانین از سوی معاونت قوانین مجلس و نهادهای صلاحیت دار لشگری و کشوری، در جهت جلوگیری از پراکندگی، انباشت بی‌رویه و تراکم قوانین؛
۴. توجه بیش از پیش به موضوع ارتقای کیفیت قوانین از طریق پیش‌بینی الزامات قانونی (تحلیل تکنیکال) برای نهادهای مرتبط با امر قانون‌گذار؛
۵. اهتمام به ویژگی‌های قانون باکیفیت طبق هرم سلسله مراتبی ارائه شده در حوزه قانون‌نویسی و قانون‌گذاری؛
۶. بهره‌مندی از ایده‌ها، پیشنهادهای ظرفیت‌های کارشناسان، پژوهش‌گران در فرآیند قانون‌گذاری و قانون‌نویسی.

پی‌نوشت‌ها

1- Applicability

۲- اصل ۷۵: طرح‌های قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه‌های عمومی می‌انجامد... در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

۳- اصل ۸۸: ... رئیس‌جمهور یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سؤال جواب دهد ...

۴- اصل ۸۹: ۱. ... هیئت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید ظرف مدت ده روز ... در مجلس حاضر شود ... ۲. ... رئیس‌جمهور باید ظرف مدت یک ماه ... در مجلس حاضر شود و در خصوص مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد ...

۵- بند (۹) سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری - ابلاغی ۱۳۹۸/۷/۶
۶- این قانون ابتدا با ۳۲ ماده تحت عنوان «قانون خدمت نظام اجباری» در ۱۶ خرداد ۱۳۰۴ به تصویب مجلس شورای ملی رسید و پس از آن در سال‌های مختلف مورد بازنگری قرار گرفت. به موجب ماده اول آن، «کلیه اتباع ذکور دولت ایران، اعم از سکنه شهرها و قصبات و قراء و ایلات و متوقفین در خارج ایران از اول بیست و یک سالگی مکلف به خدمت سربازی می‌باشند مگر در مواردی که بر طبق این قانون مستثنی شده باشند.

۷- برای مشاهده رجوع کنید به آمار درج شده در پایگاه خبری تابناک، قابل مشاهده در: <https://www.tabnak.ir/fa/news/141324>

۸- ۲۹: به شکایات کتبی کارکنان در امور خدمتی و از اعمال غیرقانونی فرماندهان، رؤسا و مدیران در هیئت‌های موضوع این قانون رسیدگی می‌شود...

۹- ماده ۳: موسسه یا نهاد عمومی غیردولتی: واحد سازمانی مشخصی است که دارای استقلال حقوقی است و با تصویب مجلس شورای اسلامی ایجاد شده یا می‌شود و بیش از پنجاه درصد (۵۰٪) بودجه سالانه آن از محل منابع غیر دولتی تأمین می‌گردد و عهده‌دار وظایف و خدماتی است که جنبه عمومی دارد.
۱۰- ماده ۵: مؤسسات و نهادهای عمومی و غیردولتی از نظر این قانون واحدهای سازمانی مشخصی هستند که با اجازه قانون به منظور انجام وظایف و خدماتی که جنبه عمومی دارد تشکیل شده و یا می‌شود.

۱۱- قوانین اختصاصی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح (مصوب ۱۳۶۸)، قوانین اختصاصی ارتش (مصوب ۱۳۶۶)، قوانین اختصاصی سپاه پاسداران (۱۳۷۰)، قوانین اختصاصی فراجا (۱۳۸۲) در زمره این دسته از قوانین پراکنده قرار دارند.

۱۲- آخرین نظر شورای نگهبان در این زمینه، نظر شماره ۸۶/۳۰/۲۰۹۷۳ مورخ ۱۳۸۶/۱/۳۰ می‌باشد.

۱۳- نامه شماره ۷۴۰/۱۵/۱۰۱ مورخ ۱۳۹۱/۱۰/۶ رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام به رئیس مجلس شورای اسلامی.

۱۴- ماده ۵: «فهرست دارایی افراد مشمول و نیز اسناد و اطلاعات مربوط به آن ... محرمانه بوده و هر یک از مسئولان و کارکنان که حسب وظیفه مأمور تهیه، ثبت، ضبط و حفظ فهرست دارایی‌های افراد مشمول ... این قانون باشند ...

اگر عالم‌اً عمداً مرتکب افشاء یا انتشار مندرجات این اسناد شوند ... به یکی از مجازات‌های درجه شش مقرر در ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ محکوم خواهند شد ...».

فهرست منابع

۱- امامی، محمد و استوار سنگری، کوروش، حقوق اداری، جلد اول، تهران، نشر میزان، چاپ ۲۴، ۱۳۹۸

۲- اسدی‌اوجاق، نادر و محمودی، جواد، تأملی بر مجازات زندان بر تأکید بر آثار آن بر حقوق استخدامی کارکنان نیروهای مسلح، نشریه دادرسی، شماره ۱۵۳، ۱۴۰۱

۳- انگ، سوین، «تورم قانون‌گذاری و کیفیت قانون»، ترجمه حسن و کیلیان، نشریه مجلس و پژوهش، شماره ۵۴، ۱۳۸۶

۴- جلالی، محمد و تنگستانی، محمد قاسم، «نگاهی به اصل (۷۵) قانون اساسی با تأکید بر آراء و نظرهای شورای نگهبان (در مورد مصوبات مجلس شورای اسلامی تا دوره هشتم)»، فصلنامه دانش حقوق عمومی، شماره ۱۰، ۱۳۹۳

۵- حبیب‌نژاد، سید احمد و تقی‌زاده، احمد، «نیازسنجی تقنینی: عنصری بایسته در قانون‌گذاری شایسته»، فصلنامه دانش حقوق عمومی، شماره ۲۶، ۱۳۹۸

۶- خورشیدی، عباس و ذوالفقاری، حسین، ایرج مشهدی، اسماعیل، «رابطه اجرای صحیح قانون و نظم اجتماعی»، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۴۳، ۱۳۹۰

۷- راسخ، محمد، «ویژگی‌های ذاتی و عرضی قانون»، مجله مجلس و پژوهش، شماره ۵۱، ۱۳۸۵

۸- عبدالعزیز شهربابی، آزاده، روش‌های ارتقای کیفیت قوانین، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، شماره ۲، ۱۳۹۹

۹- عبدالعزیز شهربابی، آزاده، مبانی نظری بحث پیرامون مسئله کیفیت قانون: چیستی و چرایی؟، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۶۳، ۱۳۹۸

۱۰- مرکز مالیری، احمد، چگونه بوروکراسی مانع اجرای قانون می‌شود؟ بررسی الکترونیکی کردن فرآیند تجارت فرامرزی در ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۰۶۸، ۱۳۹۷

۱۱- مرکز مالیری، احمد، «ویژگی‌های بوروکراسی توانمند برای اجرای قانون»، فصلنامه حقوق اداری، شماره ۱۹، ۱۳۹۸.

۱۲- مرکز مالیری، احمد و مهدی‌زاده، مهدی، «قانون‌گذاری پراکنده در نظام تقنینی ایران»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۴۷، ۱۳۹۴.

۱۳- وکیلان، حسن و مرکز مالیری، احمد، «مقدمه‌ای بر فلسفه قانون‌گذاری: در تکاپوی ارتقای کیفیت قانون»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۵۱، ۱۳۹۵.

۱۴- هلن، زانتاکی، قانون‌نویسی هنر و فناوری قواعد تنظیم‌گری، ترجمه حسن وکیلان، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم، ۱۴۰۱